

GLOBALIZACIONE PROMENE I PROCESI

GLOBALIZATION CHANGES AND PROCESSES

Nevenka Nićin

Univerzitet "Union – Nikola Tesla", Poslovni i pravni fakultet, Beograd, Srbija

Milija Bogavac

Univerzitet "Union – Nikola Tesla", Poslovni i pravni fakultet, Beograd, Srbija

Anka Bulatović

Ekonomski fakultet, Evropski univerzitet Brčko, Brčko distrikt, Bosna i Hercegovina

©MESTE

JEL Category: **F02, F36**

Apstrakt

Globalizacija podrazumeva rasprostranjenje svih sfera ljudske delatnosti na planetarnom nivou, uključujući internacionalizaciju novca, kapitala, hartija od vrednosti, prava, tehnologije, informacija, organizacije, robne razmene, iskustva preduzetničke prakse, menadžmenta i marketinga, koji se globalizuju tako što njeni nosioci postaju multinacionalne kompanije. Osnovna svrha i cilj strategija globalizacije i internacionalizacije preduzeća je snižavanja transakcionih troškova, tako da se odlučuje na agresivno strateško internacionalizovanje poslovnih aktivnosti sa jedne strane, a sa druge strane vođenja strategija i internacionalizacije, kako bi se zadržale specifične konkurentske prednosti, odnosno omogućilo da strateške prednosti ne dođu do spoznaje konkurencije. Globalizacija je proces ujedinjavanja sveta u jednu celinu ili jedan sistem, što je moguće zahvaljujući sveukupnom stalnom informacionom i komunikacionom tehnološkom napretku. Svet postaje međusobno integrisan i sve što se događa lokalno, može se odraziti i globalno. Globalizacijom započinju procesi koje se osećaju u svim delovima sveta. Međusobno povezivanje i globalizacija nacionalnih privreda i finansijskih tržišta uticali su na veliku ranjivost ukupne svetske ekonomije. Danas se procesu globalizacije širom sveta suprotstavljaju antiglobalisti. Česti su odgovori na globalizaciju regionalizam, patriotizam i nacionalizam sa ciljem da se, u većoj ili manjoj meri, očuvaju nacionalne i kulturne posebnosti te donekle zaštiti ekonomska nezavisnost. Šta nosi globalizacija, globalne fabrike i ekonomija, pa i sam razvoj sveta kao jedinstvenog sistema u budućnosti, ostaje neizvesno.

Adresa autora zaduženog za korespondenciju:

Nevenka Nićin

[✉ nicinnevenka@gmail.com](mailto:nicinnevenka@gmail.com)

Ključne reči: globalizacija, finansijska tržišta, privreda

Abstract

Globalization means the distribution of all spheres of human activity on a planetary scale, including the internationalization of money capital, securities, law, technology, information, an organization of trade, experiences of entrepreneurial practices, management, and marketing, which is globalizing by its holders are becoming multinationals. The main purpose and objective of the strategy of globalization and internationalization of the company is reducing transaction costs, so decided to the aggressive strategic internationalization of business activities on the one hand and on the other hand keeping strategy and internationalization, to maintain the specific competitive advantages and allow strategic advantages they get to know the competition. Globalization is the process of uniting the world into one entity or one system, which is possible thanks to the constant overall information and communication technological progress. The world is becoming integrated with each other and all that is happening locally, can be reflected and globally. Globalization starts processes that are felt in all parts of the world. Interconnection and globalization of national economies and financial markets are influenced by the vulnerability of the world's economy. Today, the process of globalization around the world oppose the anti-globalists. A common response to globalization regionalism, patriotism and nationalism in order to a greater or lesser extent, is to preserve national and cultural specificities and to some extent the protection of economic independence. What brought by globalization, global factory and the economy, and even the development of the world as the Single system in the future remains uncertain.

Keywords: globalization, financial markets, economy

1 UVOD

Početak globalizacijskih promena i procesa značio je ujedno i prekretnicu, kao i napuštanje dotadašnjeg ekonomskog uređenja sveta uspostavljenog nakon Drugog svetskog rat na konferenciji u Bretton–Woodsu. Koncept država-nacija i regulacija međunarodne ekonomije, svojstvenog Bretton–Woods sistemu, napušteni su u ime usvajanja koncepta nove ekonomije koja se zasniva na neoliberalnoj doktrini.

Današnji neoliberalni poredak je zapravo oživljena verzija ekonomskog liberalizma ili liberalnog kapitalizma iz druge polovine XVIII veka. Osnovna ideja liberalizma je nemešanje države u ekonomske procese i kretanja, kao i prepuštanje regulatorskog mehanizma u ekonomiji slobodnom tržištu, odnosno „nevidljivoj ruci“, kako je rekao Adam Smith, najpoznatiji predstavnik liberalne doktrine.

Bretton–Woods sistem međunarodnog ekonomskog uređenja uspostavio je pravila trgovinskih i finansijskih odnosa između glavnih svetskih industrijskih država. Taj sistem je prvi primer ugovorenog monetarnog poretka u istoriji sveta, a namena mu je bila uređenje monetarnih odnosa između nezavisnih nacija-država.

MMF službeno počinje da deluje u decembru 1945. sa svrhom oporavka međunarodne ekonomije. Ciljevi MMF-a i danas su isti kao i u

osnivanju ove institucije. MMF je središnja institucija međunarodnog monetarnog sistema, tj. sistema međunarodnog plaćanja i međunarodnih valutnih kurseva koji omogućuje poslovanje među različitim zemljama. MMF je zadužen za prevenciju kriza u sistemu tako što podstiče države na usvajanje odgovarajućih ekonomskih politika, a takođe predstavlja i fond čija sredstva služe članicama za privremeno finansiranje u slučaju nestabilnosti, neravnoteže i sličnih institucija.

2 GLOBALIZACIJA

Fenomen globalizacije može se shvatiti i objasniti samo u kontekstu veoma multidimenzionalnog posmatranja ekonomije, politike, geopolitike, geostrategije i ekologije. Fenomen globalizacije zahvatio je sve pore savremenih društvenih, ekonomskih, političkih i drugih odnosa. On nije ni nov ni nepoznat. Javljao se kao prateća pojava svega onoga što bismo mogli staviti pod zajednički naziv „industrijska civilizacija“ koja je intenzivirala međunarodnu trgovinu i s time povezanu veću cirkulaciju roba, usluga, kapitala i rada.

Postoji mnoštvo različitih definicija globalizacije u zavisnosti šta čini njen fokus.

Prema jednoj studiji pod pokroviteljstvom Fondacije braće Rokfeler, globalizacija je samo

novi naziv za integraciju sveta i pojačanu međuzavisnost između država u svetu intenzivnih i dramatičnih promena. Globalizacija nosi sa sobom potpuno novu kvalitativnu dimenziju. Ono što je novo, u ovoj svojevrsnoj integraciji sveta jeste naglo ubrzanje ovog procesa uslovljeno izuzetnim tehnološkim napretkom i nezapamćenom ekonomskom međuzavisnošću država i ljudi. Upravo je dinamika promena i pojačana integracija sveta dovela do mnogih zloupotreba globalizacije, nerazumevanja i pogrešnih upotreba i tumačenja kako samog termina. tako i kompletnog procesa.

Prema Pečujliću (2002): „Priroda globalizacije izaziva duboki raskol u pogledima i objekat je strasne idealizacije, ili pak demonizacije i osporavanja, što je plod i činjenica da globalizacija, poput stare boginje Šive, ima više potpuno protivrečnih likova - povezujući svet „ona ga istovremeno hijerarhizuje stvarajući sve dublje podele.“

Stoga je potrebno konstatovati da „novi svetski poredak“ i globalizacija kao njegova ideološka platforma ne predstavljaju koncept savršenog sveta. Brojne su šanse koje se u njemu ukazuju, ali suviše optimističan pogled mogao bi da da iskrivljenu sliku koja bi onemogućila motivaciju i napore da se stalno unapređuje kvalitet života ljudi u sadašnjem i budućem svetu.

Globalizacija onakva kakva je do sada razvijena davaće rezultate u zavisnosti od smisla koju joj sami ljudi daju svojim naporima i težnjama.

Zbog svega toga bi moguća definicija globalizacije bila, da je ona u stvari „objedinjavanje ljudskih napora i aktivnosti u smeru ubrzane integracije čovečanstva, na planetarnom nivou, podstaknuta nezapamćenim kretanjem ljudi, tehnologija, kapitala, informacija, ideja i kulturnih vrednosti među državama i narodima, ali na način da ni države ni narodi ne kontrolišu ovaj proces u željenoj meri.“

A u skladu sa tim, ekonomska globalizacija nije ništa drago do integracija sveta koja se odvija preko trgovine, finansijskih troškova, razmene tehnologija i informacija, kao i migracije stanovništva.

Globalizacija, ili preciznije ekonomska globalizacija, bez sumnje stagnira posle ekspanzije s kraja prošlog i početka ovog veka.

Izrazitija globalizacija započela je još negde u devetnaestom veku i nastavila se sve do danas. Sam termin globalizacije počeo se intenzivno upotrebljavati tek u poslednjoj dekadi prošlog veka. Sve ranije faze globalizacije bile su izraz dostignutog nivoa znanja, primenjenih tehnologija i delovanja tržišta i konkurencije. Jačanje savremenih globalizacijskih trendova izraz je četvrte tehnološke informatičke revolucije i nastanka informatičke epohe koja je nametnula nove društvene odnose. Te promene se odnose posebno na izmenjene pozicije rada, koje su veoma oslabile i kapitala koje su veoma ojačale. Promene u radnom zakonodavstvu u smeru mnogo veće fleksibilnosti na tržištu rada uzrok su mnogim društvenim tenzijama i turbulentnim pojavama, posebno u onim zemljama koje imaju dugu tradiciju društva blagostanja.

Kvalitet razvoja u tim zemljama, koje su potpuno zahvaćene informatičkom revolucijom meri se tzv. „ICT“ (Informaciono komunikaciona tehnologija) činiocima, odnosno njihovim doprinosom stopi rasta bruto domaćem proizvodu. Takav nov kvalitet razvoja dao je povod stvaranju naziva nova ekonomija. Jačanje globalizacijskih trendova na tim osnovama sve više zaoštava poznate tržišne protivrečnosti na osnovu kojih bogati postaju sve bogatiji, a siromašni sve siromašniji. Tako je svet pod uticajem sve intenzivnije informatičke umreženosti postao kao „veliko selo“. U tom „velikom selu“, međutim, živi manjina (SAD, Evropska Unija i Japan) koja poseduje lavovski deo svetskog bogatstva i mnogo siromašnija velika većina, uključujući tu i više od dve milijarde stanovništva naše planete koje žive na dohotku manjem od dva dolara dnevno. Trendovi siromašenja većine i bogaćenja manjine nastavljaju se, čime se veliki problemi održivog razvitka savremenog sveta sve više zaoštavaju. To se odnosi i na sferu ekonomije i na sferu socijale i na sferu ekologije. To su problemi na koje već godinama ukazuju najveće moralno-političke vertikale savremenog sveta, počevši od Vatikana, pa do svih relevantnih agencija Ujedinjenih nacija.

U novije vreme i najrelevantnije međunarodne organizacije, kao što su Svetska banka, MMF i WTO, pokazuju nešto veću osetljivost na probleme koji nastaju sve izrazitijim delovanjem

globalizacijskih trendova i nove ekonomije. Kada je reč o globalizaciji naročito je zanimljiv fenomen razvitka u Indiji i Kini. Ono što je za obe zemlje zajedničko jeste da i jedna i druga još pripadaju svetu zemalja u razvoju i da su se i jedna i druga u svojoj istoriji sukobljavale i borile s problemom demografskih investicija. Zajedničko je i to da i pored toga što kao celine pripadaju skupu zemalja u razvoju, svaka za sebe u isto vreme predstavlja veliku industrijsku silu s najvišim nivoom naučnih, tehnoloških, proizvodnih, informatičkih i drugih s time povezanih dostignuća. Kina nije klasična zemlja u tranziciji. Ona ostvaruje snažan razvoj i visoke stope rasta bruto domaćeg proizvoda zbog pluralizma tržišta i donekle zbog pluralizma vlasništva, a pluralizam političkog uređenja još uvek čeka pogodan trenutak. U Kini je snaga tržišta, konkurencije i otvaranja prema svetu dala neviđene rezultate. Političko-ekonomski gledano, to je bilo moguće u zemlji koja je u isto vreme i visoko industrijalizovana i ima ogromne rezerve radne snage koja masovnim napuštanjem nisko-proizvodnog poljoprivrednog sektora i uključivanjem u sektor industrije daje veliki doprinos ubrzanju rasta BDP-a.

U Kini u isto vreme deluju i one faze u kojima se rast ostvaruje transferom stanovništva i u kojoj na osnovi tehničkog progresa i proizvodnih funkcija, a i ona najviša faza u kojoj se rast ostvaruje ICT faktorima. Sve to zajedno uzeto u jednom sintetičkom izrazu stvorilo je tako snažan porast učinka rada i tako snažnu konkurenciju na međunarodnom planu, da su se i oni najrazvijeniji - koji su se najviše borili za jedinstvo svetskog tržišta, za globalizaciju i novu ekonomiju - našli u poziciji onih koji traže i određenu zaštitu u uslovima dominacije doktrine ekonomskog neoliberalizma. Kineski ekonomski fenomen se zasniva i na veoma striktnoj i radikalnoj demografskoj politici. Indija se od Kine razlikuje po tome što je svoj razvoj zasnivala na tri klasična pluralizma, tj. na pluralizmu vlasništva, pluralizmu tržišta i pluralizmu političkog uređenja, ali i Kina i Indija su postale konkurenti svima onima koji se ubrajaju u najrazvijeniji deo sveta. Primeri Kine i Indije naročito su zanimljivi zato što pokazuju veliku ulogu države koja je istovremeno s otvaranjem prostora slobodnom unutrašnjem i spoljnom tržištu roba, kapitala, radne snage i slobodnom preduzetništvu, zadržala

usmeravajuću, regulativnu i korektivnu ulogu u društveno-ekonomskom razvoju.

Uprkos svojim slabostima i štetnim posledicama, globalizacija je kao proces internacionalizacije troškova informacija, ideja, roba, kapitala i ljudi, i kao kosmopolitizacija ekonomije, društva, politike i kulture nezaustavljiva. Taj je proces pre svega neizbežna posledica savremene informatičke revolucije i logičan sled civilizacijskog napretka. Prema tome, uzaludni su i besmisleni otpor i borba protiv globalizacije kao takve. Ono što se nameće kao istorijska potreba jeste remodeliranje globalizacije, tj. promena njenih ciljeva, njenih pokretačkih sila, njenih pravila i metoda.

Slabosti aktuelne globalizacije su velikim delom posledica zaostajanja pravne, institucionalne i političke globalizacije za komercijalnom, finansijskom i uopšteno ekonomskom globalizacijom. Da bi globalizovana vlada bila uravnotežena i stabilna, socijalno pravedno i ekološki održiva, moralo bi se izgraditi odgovarajuće globalno zakonodavstvo i odgovarajuće demokratske globalne institucije. Problemi koji su se nametnuli svetu pojavom sveta kao „velikog sela“ zapravo su planetarni problemi održivog razvoja. Mnogo je pojedinaca ali i čitavih pokreta u svetu koji bi „teoriju globalizacije“ uopšteno objasnili kao „teoriju zavere“. Zavery ekonomski jakih država protiv zemalja trećeg sveta.

Prelazak iz industrijske revolucije u informatičku, razvoj tehnologija kao i globalni razvoj medija koji je napredovao ostvaruje njihovu misiju da konstruišu širenje zapadne kulture. 90-ih godina sa pojavom koncepta globalizacije, mediji su postali glavni faktor određivanja savremenog sveta. Globalizacija takođe mnogima deluje kao kulturna pretnja, mada ipak postoje uverenja da uticaj globalizacije na kulture nije potpuno jednosmeran. Otuda izvire nada uspostavljanja globalnog grada u kome se globalizacijski elementi prožimaju sa kulturnim posebnostima koje tim putem dobijaju šansu da prokrstare svetom. Čak i tamo gde globalizacija dolazi miroljubivo postoji mnogo otpora i neslaganja sa nekim njenim oblicima kao što su na primer, ekonomske mere Svetske trgovinske organizacije, koje provociraju građanske proteste i demonstracije. S obzirom na to, postaje razumljivo kada upozorenje na globalizacijske

opasnosti kapitalizma počinje da dolazi do njihovih glavnih zastupnika. Naravno da postoji potreba da se kontroliše opasnost od pobune protiv profitiranja koje stavlja druge u oskudicu. Zato se uvode mere kontrole koje se tiču opozivanja, društvene preraspodele dobara, osiguranja, zdravlja, obrazovanja i ostalih elemenata koje je tradicionalno rešavala država.

Veoma je važno antropološko razumevanje značaja i funkcionisanje razlike između globalizacije kao dijagnoze stanja i globalizacije kao političkog projekta. Treba, dakle, preuzeti svest koliko je bitno uverenje ključnih političkih i ekonomskih učesnika, čak i onih koji se suprotstavljaju posledicama globalizacije.

3 TEORIJA GLOBALIZACIJE

Osim toga pošto globalizacija obuhvata mnogo više od ekonomske sfere zaključci o njenom savremenom značaju drastično variraju. Ovde su u pitanju, bar jednim delom, različita shvatanja globalizacije. U okviru političko-ekonomske globalizacija je pre svega povezana sa procesom intenziviranja ekonomske integracije sveta. Tako na primer, Hirst i Tompson (Hirst & Tompson, 1996, 1999, 2009) tvrde da „mi možemo tek početi da određujemo po pitanju globalizacije ako imamo neki relativno jasan i tačan model kakva bi globalna ekonomija trebalo da bude." Ova pretpostavka da se globalizacija može shvatiti prvenstveno ako ekonomski proces i da se može odrediti u odnosu na neku idealizovanu— „globalnu ekonomiju" je u suprotnosti sa konceptom većine šire socijalne naučne literature. Tu se globalizacija shvata kao multidimenzionalna pre nego jedinstvena, jer se proces jasno uočava kroz kulturne, političke, ekološke, vojne i socijalne oblasti - ona nema nameru da dođe do nekog određenog zaključka utoliko što ne pokazuje istorijsku određenost ni fiksni ishod. Ispod površine ovih različitih koncepcija su značajne metodološke rasprave i neslaganja oko toga kako se kompleksni istorijski i socijalni fenomeni, kao što je globalizacija, najbolje izučavaju.

Nedostatak slaganja govori o potrebi da se obrati pažnja kada se automatski daje prednost ekonomskom, i, još važnije, o izvlačenju uopštenih zaključaka o globalizaciji kao socijalnom procesu samo na osnovu analize

ekonomske sfere. Kombinovanje globalizacije sa ekonomskom globalizacijom je drugim rečima kategorička greška.

Konceptualno, globalizacija je često izostavljena u pojmovima o liberalizaciji, internacionalizaciji, univerzalizaciji, vesternizaciji ili modernizaciji. Međutim, ni jedan od ovih termina ne sadrži njene lične atribute ili kvalitete. U globalnoj socijalno ekonomskoj literaturi globalizacija je uglavnom opisivana prihvatljivim razumno preciznim terminima kao „pojava i funkcionisanje jedne, svetske ekonomije". Uzrok takvog pristupa je njen rastući intenzitet, obim i brzina svetskih integracija i međusobne povezanosti od trgovine, preko proizvodnje i finansija do migracija. U tom pogledu ona se shvata kao proces, pošto se ona pripisuje istorijskoj tendenciji da se nivo svetske međusobne povezanosti povećava.

Prema nekim autorima, zaista postoji značajna konceptualna razlika između pojmova „globalizovanje svetske ekonomije" i potpuno ili delimično „globalizovana svetska ekonomija", što podrazumeva fiksirano stanje ili položaj ekonomske integracije. Ova razlika između „postojati" i „biti", koja će kasnije postati očigledna, je naglašena od strane Keohane-a i Nue-a (Keohane & Nye, 1977) koji prave razliku između globalizacije kao istorijskog procesa i globalizma, kao rezultirajućeg stanja u bilo kom istorijskom momentu. To implicira, pošto globalizacija nije niti neizbežna niti određena niti neodoljiva, da zbog toga ona može u nekom određenom istorijskom momentu, rezultirati u jače ili slabije forme globalizma. Prevedeno na jezik političke globalne ekonomije, globalizacija se može povezati sa jačim ili slabijim oblicima svetske integracije.

Ako se shvati kao proces, ekonomska globalizacija implicira rastuću transformaciju ili kvalitativnu promenu u organizaciji svetske ekonomije. Vrlo jednostavno, vremenom će kumulativni obrasci i mreže izvanograničnih ekonomskih aktivnosti razdeliti svet na posebne nacionalne ekonomske jedinice, što će uzrokovati da se razlika između domaće i svetske ekonomije teško održava. Drugim rečima, globalizacija stvara takve nepredviđene ili sistemske osobine da svetska ekonomija ubrzano počinje da radi kao jedinstvena celina. Ova strukturalna promena može biti evidentna, među drugim stvarima, u

formiranju i oblikovanju globalnih tržišta, proizvodnih mreža, u globalnoj podeli radne snage i u poslovnoj konkurenciji zajedno sa globalnim sistemima ekonomskih propisa i uprava u rasponu od Svetske trgovinske organizacije do Internacionalnog odbora za računovodstvene standarde. Ono što podržava ove promene na skali ekonomske organizacije su savremene informatičke tehnologije i infrastrukture komunikacija i transporta. One su omogućile nove forme i mogućnosti u brznoj kompjuterskoj obradi podataka svetske ekonomske organizacije i koordinacije. U ovom procesu udaljenost i vreme su značajno preoblikovani. Tako da se, na primer, ekonomski i drugi potresi u jednom regionu sveta mogu brzo proširiti preko planete, često sa ozbiljnim lokalnim posledicama.

Iako je geografija još uvek bitna, globalizacija je povezana sa procesom sažimanja socijalnog odnosa prostor — vreme. To je bukvalno svet koji se smanjuje, u kome se poreklo čak vrlo lokalizovanog ekonomskog razvoja, od rasta cena do korporacijskog restrukturiranja, može dovesti u vezu sa ekonomskim stanjem na drugom kontinentu. Međutim, jedinstvena svetska ekonomija nije jednakog obima kao univerzalna ili planetarna ekonomija. Preciznije, termin svetska se obično odnosi na obrasce interregionalne i interkontinentalne ekonomske razmene i povezanosti. Prema tome, globalizacija se shvata kao ponovno određivanje ekonomskog prostora manifestovanog u intenziviranju inter ili nadregionalnih ili multikontinentalnih mreža i tokova ekonomske aktivnosti.

U stvari, globalizacija označava relativnu denacionalizaciju svetske ekonomije kao značajan aspekt ekonomskog života koji je brzo postao organizovan na interregionalnoj i multikontinentalnoj lestvici prelazeći ograničene nacionalne ekonomske prostore. Ovo ponovno određivanje se međutim ne doživljava isto u svim ekonomijama ili regionima, jer je globalizacija приметно prevrtljiv proces. Različiti obrasci povezanosti ili moguća marginalizacija od svetske ekonomije definišu njenu „promenljivu geometriju“. Takva nejednakost stvara izrazitu geografsku pripadnost ili nepripadnost tako da je pojam svetske ili globalne ekonomije manje geografski određen od planetarne ili univerzalne

ekonomije. Implikacije ove razlike su veoma značajne za bilo koju empirijsku procenu ekonomske globalizacije.

4 OSOBINE PROCESA GLOBALIZACIJE

Osobine procesa globalizacije su:

- Razvijen sektor usluga (80%-90% ukupnog društvenog proizvoda);
- Premeštanje vrednosnog sistema od fizičkog rada ka umnom radu, i javljanje nove tehnologije gde je znanje najviše zastupljeno;
- Informacija (kao najvažniji izvozni proizvod);
- Nove nauke ekonomije (menadžment, marketing i biotehnologija);
- Veći značaj se daje obrazovanju, telekomunikacijama, osiguranju i turizmu;
- Transformacija u informaciona društva i menjanje socijalne strukture;
- Nastajanje novog ekonomskog poretka (zasnovanog na principu organskog jedinstva nedeljivosti svetskog sistema, naroda, religije i kulture).

Svetska pojava i procesi globalizacije pretpostavljaju da se mnoštvo sfera ljudske delatnosti (kulture, civilizacijske, političke, socijalne i ekonomske sfere) u toku globalizacije menja od lokalnog do svetskog nivoa. Globalizacija, praktično, ulazi u sve pore društva jedne zemlje, od sirovina, trgovine, finansija, tehnologije i društveno ekonomskog razvoja. U savremenim uslovima prestaju da važe sve dosadašnje teorije međunarodnih ekonomskih odnosa, s obzirom da se globalizuju politika, odbrana, bezbednost, privreda, finansije, tehnologija, informacije, proizvod, usluge, ljudi, nacije i države.

5 KARAKTERISTIKE GLOBALNE EKONOMIJE

Globalizacija politike, bezbednosti, privrede, tehnologije, preduzetništva, konkurencije i preduzeća, naroda i država, posle 70-ih godina XX veka postaje realnost sa kojom se ušlo u XXI vek, a koju istovremeno slede svi drugi oblici globalizacija. Osnovna svrha i cilj strategije globalizacije i internacionalizacije preduzeća jeste snižavanje transakcionih troškova tako da se odlučuju na agresivno strateško

internacionalizovanje poslovnih aktivnosti sa jedne strane i vođenja strategije internalizacije sa druge strane kako bi zadržali specifične konkurencijske prednosti, odnosno da bi se onemogućilo da strateške prednosti dođu do konkurencije.

Načela slobodne trgovine, deregulacije, jedinstvene valute, prisutna su više decenija u ekonomskoj teoriji i praksi Zapada. Njihova implementacija podrazumeva da zemlje različitih ekonomskih, kulturnih i socijalnih karakteristika prihvate novi model ekonomskog rasta i razvoja.

Prvu teoriju uobličavanja procesa globalizacije dali su autori: Erick Elinder (1961), Robert Buzzel (1968) i Theodore Levitt (1983). Prvobitne definicije kategorija globalne ekonomije naglašavale su njihovu kvantitativnu dimenziju, odražavajući prostorno širenje aktivnosti preduzeća i posledice takve orijentacije na svetsku ekonomiju, ekonomiju pojedinih zemalja i preduzeća. Međutim, danas se one ne mogu razumeti i objasniti bez kvalitativne dimenzije njihovog uzroka, implementacije i posledica.

Za razumevanje karakteristika globalne ekonomije neophodno je upoznati se sa njenim osnovnim kategorijama, a to su:

- Globalizacija je proces promene pogleda preduzeća na uslove i mogućnosti svog opstanka, rasta i razvoja sa lokalnog na svetski nivo. To je proces koji stvara nove pretpostavke za uspešno poslovanje u međunarodnim okvirima.
- Globalno tržište je rezultat procesa integracije tržišnih segmenata širom sveta koji dele određene zajedničke vrednosti. Danas je prisutan veliki broj tržišta proizvoda koja su po dometu više globalna nego lokalna (tržišta ekonomije, telekomunikacijske opreme, poluprovodnika, kompjutera, poljoprivrednih mašina, automobila).
- Globalna industrija je industrija u kojoj preduzeće puteve svog opstanka sagledava iz perspektive globalnog tržišta. U globalnoj industriji konkurentski položaj preduzeća nije uslovljen samo konkurencijom u zemlji već i u svetu. Danas u globalne industrije ubrajamo industrije: aviona, automobila, kompjutera, osiguranja, satova.
- Globalno preduzeće obavlja delatnost u više od jedne zemlji, privlačeći tržišta sa velikim

potencijalom stope rasta i zadovoljavajućom stopom rasta nacionalne ekonomije. Kompanije poput: Coca-Cola, Sony, General motors, ili Ford su globalne kompanije.

- Globalni proizvod pripada tehnološko-intenzivnoj grani, nije kulturno specifičan, može se standardizovati, poseduje svetsku marku, ima globalnu distribuciju i promociju i kvalifikuje se kao globalni proizvod. Kao primere možemo navesti: Nike, IBM računar, itd.

U pogledu globalizacije postoje tri različita mišljenja:

- 1) Hiperglobalisti - ova grupa smatra da se kroz globalizaciju mora oblikovati novi svetski poredak koji bi bio utemeljen na svetskim vrednostima i normama, tako da bi bilo nužno da se sve države uključe u taj proces, čak je, na kraju, konačni cilj, kraj nacionalnih država. Najpoznatiji predstavnik ovog mišljenja je Francis Fukuyama (2001) koji smatra da će prvi put u istoriji jedna ideologija (liberalna demokratija) kroz „građevinski status“ ispuniti potrebe savremenog čoveka, te da će time nestati svi ozbiljni međunarodni sukobi. Fukuyama povodom okončanja hladnog rata kaže: „Ono čemu smo svedoci nije samo kraj hladnog rata, već i kraj ideoloških mena čovečanstva; opšte širenje zapadnjačke liberalne demokratije temelj je konačnog oblikovanja ljudske vladavine“.
- 2) Skeptici - ova skupina prihvata promene u društvu u poslednje vreme, međutim ipak smatraju da proces globalizacije koristi samo razvijenim zemljama i da je svet podeljen na različite blokove na koje globalizacija različito utiče. Za ovu grupu mislilaca, globalizacija je samo novi metod svetskih moćnika da svojoj vlasti podvrgnu čitav svet. John Esposito (Esposito, Fasching, & Lewis, 2008) globalizaciju naziva izuzetno opasnom pretnjom, jer se iza ovog imena ustvari skriva amerikanizacija sveta. Antony Giddens (1990) takođe ističe da su „neki politički činioци na Zapadu uvereni da je globalizacija samo jedan od oblika vesternizacije, pa je vide kao način da se ispolji prezir prema drugim zemljama“. Noam Chomski (1996) ide još dalje, pa tvrdi da je „globalizacija

podvala zapadnjačke elite koja njome želi da uspostavi svoju vlast u čitavom svetu". Realisti, kao temeljna misaona škola u međunarodnim odnosima, drže da globalizacija ne predstavlja nikakvu strukturalnu promenu u sistemu međunarodnih odnosa. Čak i Huntington (1996) u svojoj teoriji o sukobu civilizacija poriče praktičnu važnost globalizacije i svet vidi podeljenim na novim-starim principima.

- 3) Transformacionalisti — ova grupa teoretičara nastoji da pronađu sredinu između prethodna dva stava. Oni smatraju da je proces globalizacije stvorio nove uslove u ekonomiji, politici i društvenim odnosima, ali ti novi uslovi za sve ne znače praktičan rast moći. Oni ne poriču pozitivne efekte globalizacije, već ukazuju i na negativne strane ovog procesa po neka društva i države. Holton i Turner (1989) pod globalizacijom podrazumeva sve procese koji utiču na stvaranje novog jedinstvenog svetskog društva.

Globalizacija podrazumeva rasprostranjenje svih sfera ljudske delatnosti na planetarnom nivou, uključujući internacionalizaciju novca, kapitala, hartija od vrednosti, prava, tehnologije, informacija, organizacije, robne razmene, iskustva preduzetničke prakse, menadžmenta i marketinga, koji se globaliziraju tako što njeni nosioci postaju multinacionalne kompanije.

Globalizacija politike, bezbednosti, privrede, ekologije, tehnologije, informacija, tržišta, finansija, preduzetništva, konkurencije, marketinga i preduzeća, posle 70-ih godina XX veka, postaje realnost sa kojom se ušlo u XXI vek, a koju istovremeno slede svi drugi oblici globalizacija, koju implicira globalizacija društveno-ekonomskog sistema.

Osnovna svrha i cilj strategije globalizacije i internaonalizacije preduzeća je snižavanje transakcionih troškova, tako da se odlučuju na agresivno strateško internacionalizovanje poslovnih aktivnosti s jedne strane, a s druge strane vođenje strategije internalizacije, kako bi zadržali specifične konkurencijske prednosti, odnosno omogućilo da strateške prednosti ne dođu do spoznaje konkurencije.

Prvobitne definicije kategorija globalne ekonomije naglašavale su njihovu kvantitativnu dimenziju, odražavajući prostorno širenje aktivnosti preduzeća i posledice takve orijentacije na svetsku ekonomiju, ekonomiju pojedinih zemalja i preduzeća. U savremenim uslovima one se ne mogu razumeti i objasniti bez kvalitativne dimenzije njihovog uzroka, implementacije i posledica.

6 MULTINACIONALNE/TRANSNACIONALNE KOMPANIJE — PREDNOSTI I NEDOSTACI

Multinacionalne/transnacionalne kompanije postale su osnovni faktor međunarodnog poslovanja u svetskim razmerama. Ove kompanije kontrolišu trećinu svetske proizvodnje i polovinu svetske trgovine, postale su centri globalne moći, odlučujući politički faktori i ujedinitelji globalne svesti.

Interesantan je odnos i medija prema ovim kompanijama. Mediji su skloni da o korporacijskim velikanima pišu uglavnom u trač rubrikama, kao što pišu o filmskim i sportskim zvezdama ili političarima. Džeremi Rifkin (2011) ukazuje da je terminologija koja se danas koristi za opis industrijske aktivnosti eufemistička. Efikasnost znači zamenu radnika mašinama, konkurentnost znači smanjivanje nadnica kako bi se išlo u korak sa niskim nadnicama stranih konkurenata, uravnjivanje korporacijske strukture znači ukidanje pozicije srednjeg menadžera i efikasno širenje sasvim opravdane egzistencijalne zabrinutosti iz gradskih predgrađa u samo srce grada. Svuda bi cilj bio isti: osloboditi sve privredne resurse kako bi se zadovoljile potrebe korporacija.

Ogromna ekonomska moć danas je koncentrisana u rukama svega nekoliko svetskih korporacija, čiji dalji rast nije ničim ograničen. Svaku privredu u kojoj pet firmi drži pedeset ili više procenata ekonomisti smatraju izrazito monopolističkom.

Ekonomist je objavio da pet preduzeća upravlja sa više od pedeset procenata globalnog tržišta u sledećim industrijama: industriji trajnih potrošnih dobra, automobilske, vazduhoplovne, aerokosmičke, industriji elektronskih komponenata, elektroenergetske, elektronske i čelične. Pet

firmi kontroliše preko četrdeset procenata globalnog tržišta nafte, personalnih računara i medija - što naročito brine zbog uticaja koji oni imaju na javnu raspravu o ovim problemima.

Prvo pravilo delovanja korporacija jeste da ona s vremenom mora da ostvari profit, ona se mora širiti i razvijati, jer je razvoj kriterijum po kojem berza ceni kompaniju. Sve druge vrednosti su drugorazredne: dobrobit zajednice, blagostanje radnika, zdravlje planete, pa čak i opšte blagostanje. Iz ovih razloga ljudi koji tamo rade bez obzira na njihov lični moral i osećanja ne mogu da deluju u skladu sa sopstvenim vrednostima.

U udžbeniku Makroekonomije koji su napisali Majkl Burda i Čarls Viploš (2004) zastupan je stav da je makroekonomija po svom obimu dovoljno globalna da se može primeniti u celom svetu. To uključuje i tranziciju privreda Centralne i Istočne Evrope, kao i novoindustrijalizovane zemlje Južne i Istočne Azije.

Međutim, oni takođe smatraju da je teško proučavati ove specifičnosti kroz udžbenike Severne Amerike, pogotovo iz razloga što sve evropske zemlje uglavnom prihvataju stav da mora postojati veza između tržišnih sila i socijalne pravde.

7 ZAKLJUČAK

Globalizacija je proces ujedinjavanja sveta u jednu celinu i jedan sistem, što je moguće

sveukupnom stalnom informacionom i komunikacionom tehnološkom napretku. Svet postaje međusobno integrisan i sve što se događa lokalno, može se odraziti i globalno.

Već posle Drugog svetskog rata političari Evrope su imali viziju njenog ujedinjenja, saradnje među vladama i građanima koji će moći slobodno, bez ikakvih ograničenja putovati iz jednog dela kontinenta u drugi i iz jedne države u drugu. I ti su se vizionari, kao i današnji morali boriti protiv skeptika, ali su na kraju ipak uspeli ostvariti svoj cilj.

Zemlje Zapada danas su u postindustrijskom razdoblju koje obeležava razvoj savremenih tehnologija i razvoj savremenih ekonomskih i socijalnih politika koje se odražavaju na regionalnom, nacionalnom i globalnom nivou. Upravo te zemlje imaju vodeću ulogu u svetskoj razmeni i trgovini. One su u prošlosti osnivale svoje kolonije u novootkrivenim preokookeanskim zemljama, internacionalizovale svoje ekonomije i poslovale preko velikih trgovačkih firmi, te su na taj način uskoro postale jezgra svetske trgovine. Nakon tako značajnog širenja trgovine dolazi i do razvoja globalizacije ekonomije u drugoj polovini XIX, odnosno tokom XX veka. Svet je danas bogatiji nego što je ikad bio, a tehnologija i dalje neprestano napreduje. Kraj Hladnog rata za mnoge je označio nov početak u svetskim odnosima, početak novog svetskog poretka koji će svima doneti napredak.

CITIRANI RADOVI

- Burda, M., & Viploš, Č. (2004). *Makroekonomija: evropski udžbenik* (3 ed.). (D. Popović, Trans.) Beograd: Beograd: Centar za demokratske-liberalne studije.
- Buzzell, R. D. (1968, November-December). Can You Standardize Multinational Marketing? *Harvard Business Review*, 46, 102-113.
- Chomski, N. (1996). *Powers and Prospects: Reflections on Human Nature and the Social Order*. Boston: South End Press.
- Elinder, E. (. (1961, Dec). How International Can Advertising Be? *The International Advertiser*, 12-16.
- Esposito, J. L., Fasching, D. J., & Lewis, T. (2008). *Religion and Globalization: World Religions in Historical Perspective*. Oxford, U.K.: Oxford University Press.
- Fukuyama, F. (2001, Oct 5). History is Still Going Our Way: Liberal democracy will inevitably prevail. *Wall Street Journal*.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.

- Hirst, P. Q., & Thompson, G. (1996, 1999, 2009). *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*. Cambridge: 1996 Polity Press. 1999 Wiley-Blackwell. 2009 Polity Press.
- Holton, R. J., & Turner., B. S. (1989). *Max Weber on Economy and Society*. London: Routledge.
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Keohane, R., & Nye, J. (1977). *Power and Interdependence*. Boston: Little, Brown and Company.
- Levitt, T. (1983, May-June). The Globalization of Markets. *Harvard Business Review*, 92-102.
- Pečujlić, M. (2002). *Globalizacija-dva lika sveta*. Beograd: Gutembergova galaksija.
- Rifkin, J. (2011). *The Third Industrial Revolution: How Lateral Power Is Transforming Energy, the Economy, and the World*. Palgrave Macmillan.